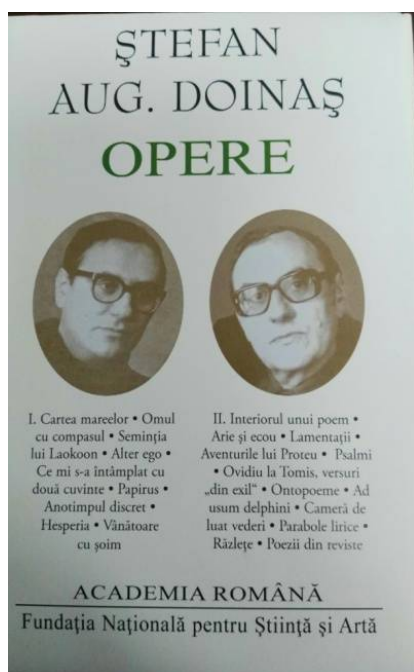

Ștefan Aug. Doinaș – Opere, București, 2016

Lia FAUR

Universitatea de Vest „Vasile Goldiș” din Arad

Sub egida Academiei Române prin Fundația Națională Pentru Știință și Artă au apărut în Colecția Opere Fundamentale volumele: Ștefan Aug. Doinaș, *Opere*, București, 2016. Opera lui Doinaș este structurată în două volume, astfel: I. *Cartea mareelor*, *Omul cu compasul*, *Seminția lui Laokoon*, *Alter ego*, *Ce mi s-a întâmplat cu două cuvinte*, *Papirus*, *Anotimpul discret*, *Hesperia*, *Vânătoare cu șoim*, și II. *Interiorul unui poem*, *Arie și ecou*, *Lamentații*, *Aventurile lui Proteu*, *Psalmi*, *Ovidiu la Tomis*, *versuri „din exil”*, *Ontopoeme*, *Ad usum delphini*, *Cameră de luat vederi*, *Parabole lirice*, *Răzlețe*, *Poezii din reviste*.

Alexandru Ruja – scribul care nu refuză să scrie

Despre Ștefan Aug. Doinaș nu este deloc ușor de vorbit deoarece pe cât de bogată este opera, pe atât de complicată îi este viața. Alexandru Ruja, care s-a ocupat de textele volumelor, de note, comentarii și variante, are în vedere acest aspect și nu desparte în cronologie și indici realitatea existențială a poetului Ștefan Aug. Doinaș de cea a omului Ștefan Popa. Volumele conțin toate versurile, chiar și cele publicate doar prin reviste, o

muncă titanică a cercetătorului mânat mai mult decât de o simplă operațiune de informare și redare a textelor. Cazul poetului nu este deloc ușor de cartografiat, el debutând la 17 ani în „Jurnal literar” și „Viața românească”, iar cu primul volum (*Cartea mareelor*), abia la 42 de ani, în 1964. Înscriș la Facultatea de Medicină a Universității din Cluj, aflată în refugiu la Sibiu, urmează, în paralel cursurile Facultății de Litere și Filozofie, la care se va și transfera definitiv, după trei ani. Aici descoperă *Cercul literar studentesc*, ulterior fiind unul dintre întemeietorii *Cercului Literar* de la Sibiu (1942), în contextul căruia mărturisește că s-a născut a doua oară. Este explicabil, știind cine erau ceilalți membri: Radu Stanca, I. Negoieșcu, Victor Iancu, I. D. Sârbu, Nicolae Balotă, Deliu Petriou, Eugen Todoran, Ovidiu Cotruș, Cornel Regman, Ovidiu Drimba, Ion Oana, R. Dăscălescu. În 1943, cerchiștii (numiți în urma acestui gest „a patra generație postmaioresciană”) semnează scrisoarea-*manifest* adresată lui Eugen Lovinescu, cerând păstrarea autonomiei esteticului. Doinaș semnează în Revista *Cercul Literar* din 30 octombrie 1944 și articolul „Epurația în artă”, printre primele articole de atitudine publică față de eliminarea unor personalități culturale din instituții publice, presă sau Academie. Preocuparea sa față de schimbările care începuseră să aibă loc în societatea românească sunt evidente. Un alt articol al său, din aceeași perioadă, se numește „Ieșirea din turnul de fildeș”, titlul fiind o luare de atitudine față de cei care aveau pretenția ca scriitorul să coboare în cetate. Doinaș găsește „ieșirea din turnul de fildeș” cel puțin periculoasă și superficială. Crezul său este că funcția socială a scriitorului este de a produce opera, care poate fi un „joc secund” sau un „joc prim”. Scrie și publică articole, poezie, în revistele literare până în momentul „exilului” înapoi ca profesor la Caporal Alexa, Hălmagiu și Gurahonț, jud. Arad.

În 1955 revine la București, sprijinit de vechi cerchiști, dar după doi ani este arestat și condamnat pentru „omisiune de denunț”. „Turnul de fildeș” îi este cucerit, este închis un an de zile, iar de aici va trece prin ani întregi de interdicere a publicării operei sale. Semnează cu pseudonim (Ion Motoarcă), face traduceri, are o viață frământată despre care nu se va plânge niciodată. Va

povesti doar dacă este întrebă, și, din interviurile sale se poate anticipa povara pe care o va purta și despre care se va vorbi public ulterior deschiderii arhivelor CNSAS.

Alexandru Ruja face o cercetare amănunțită a acestor momente, deoarece poetul a suferit destule atacuri din partea confrăților, în urma aflării despre colaborarea sa cu securitatea. Un fragment relevant prin care Doinaș se explică, fără însă a se ști nimic încă, este următorul: „În închisoare există mai multe grade (<<cercuri>>) ale infernului: depinde în care ai fost, dar depinde și de puterea de rezistență a fiecăruia, de înzestrarea sa fizică și morală. E imoral a-i judeca pe cei ce au trecut prin închisoare, fără a ști exact condițiile în care s-au aflat. Până la urmă, aceste <<drame>>, cum le numești, constituie zestrea amară a unei întregi vieți, și nu se știe niciodată prin câte suferințe ulterioare a ispășit un om un moment de lașitate. Același lucru se poate spune despre anumiți călăi: cu câte lacrimi și-au spălat o clipă de cruzime?” (*Eugen Simion în dialog cu Ștefan Aug. Doinaș*).

Poetul geometru

Gabriel Andreescu publică în 2015 volumul *Existența prin cultură, Represiune, colaboraționism și rezistență intelectuală sub regimul comunist*, unde vorbește, la capitolul Ștefan Aug. Doinaș, despre „declararea morală și culturală”, posibilă în urma cercetării nespecializate a documentelor din arhivele securității și a răspândirii informațiilor eronate. Face trimitere la lucrarea *Asul de pică: Ștefan Aug. Doinaș* (2013), de tânărul George Neagoe, care se hazardază, pe alocuri, într-o abordare omniscientă și omniprezentă asupra odiseei poetului, pierzând din vedere esențialul: dedicarea întregii vieți literaturii. Din păcate, acest episod nu poate fi trecut cu vederea, deoarece studierea vieții unui om care a trăit și a scris în condițiile de teroare ale anilor comuniști (Ș.A.D. făcuse un an de închisoare, 1957-1958, tatălui i se pune sechestru pe casă și grădină, așa cum reiese dintr-o scrisoare trimisă lui Doinaș în 1960, care se regăsește în *Cronologia* operei, poetul trăiește din traduceri semnate cu nume fals) nu se poate realiza fără o documentare prealabilă asupra contextului în care s-au produs faptele și fără o specializare pe interpretarea manierei de lucru a securității, neglijență ușor de remarcat de-a lungul cărții.

Poetul din pusta Aradului este un geometru, perfecționist peste măsură. Multe poeme sunt datate dublu sau triplu, iar în antologiile poetice „apar poezii sau chiar cicluri care nu se mai regăsesc în ediții princeps. Doinaș și-a lucrat și prelucrat mereu poeziile căutând forma perfectă, rezolvarea artistică cea mai potrivită” (Alexandru Ruja) Iată o mostră de lucru specifică lui Doinaș. Un poem publicat în revistă: „Închide ușa și apropie-te cu ochii închiși./ Abia după ce te vei obișnui cu întunericul/ lucrurile mele vor prinde ușor relief/ ca animalele de culoarea pământului./ Până atunci să nu șovăiești, căci sufletul meu/ nu începe decât de la jumătatea odăii./ - floare de noapte rușinoasă și fără miros/ cu petale aplecate înăuntru, peste tăceri./ dacă vrei să mă cunoști să nu-ți fie teamă./ Înainte de a ajunge la mine, te vei lovi/ de toate chipurile pe care mi le-ai dat,/ din ziua primei noastre întâlniri și până astăzi./ Simt că hainele tale fâlfâiesc ca bătute de vânt./ De ce tremuri, odată ce nu știi ce e în jurul tău?/ Te înspăimântă poate glasul meu nefiresc,/ ori poate vreo pasăre rătăcită înăuntru,/ crede-mă: dacă aș avea o fereastră i-aș da drumul.../ Așa însă trebuie să te-nveți cu zborul ei uniform:/ de aceea vino încet prin partea dreaptă, ca să fii/ cât mai departe de inimă, - cât mai departe...” (*Camera fără ferestre*, publicată în revista *Kalende*).

Urmează textul cu același titlu, publicat, de astă dată, în volum, cu o altă stare de spirit: „Închide ochii. Toate se vor ivi ușor/ crescând din întuneric, distincte și curate,/ ca arborii de smolă din rădăcina lor./ Apropie-te. Vino să le cunoști pe toate,/ să vezi ce umbre sfinte-n odaia mea plutesc,/ De-aici începe, seara, sufletul meu. Socoate/ câți pași te-aduc aproape de chipu-mi pământesc,/ și câți te-ndepărtează, când i-a scăzut văpaia./ Aici, într-o spirală prin care rătăcesc,/ vin amintiri să-și lase, tremurătoare foaia:/ și tot aici, din blide călugărești de lut,/ hrănesc cu smirnă harul ce-mi mătură odaia./ să ocolim aceste mormane de trecut./ Ce pasăre străină, cu plisc aprins de iască,/ s-a strecurat și zboară printr-un văzduh pierdut/ lovind pereții negri cu aripa-i prostească?/ Dacă-ăș avea ferestre, aș slobozi-o-n vânt./ Apropie-te. Vino și las-o să-și sleiască/ elanul fără noimă. Și n-aștepta cuvânt./ Așază-te la dreapta, să fii cât mai departe/ de inimă. Aprinde pe vatră focul sfânt.”

Alături de mostrele comparative, Alexandru Ruja desfășoară un exercițiu de cercetare adâncit în stabilirea particularităților de limbă ale scriitorului, făcând modificări pe textele de bază. Păstrează neologismele, extrăgând spre demonstrație cuvintele rare (*bethyl, biber, dairea, elitra, ereziarh* ș.a.) în ordine alfabetică, de la „a” până la „x” („Xerampelina să te-mpodobească/ în fapt de seară...” – *Ad usum delphini*), care imprimă fiecărui poem o doză de exotism prețios, o senzualitate ascunsă sub aura cuvântului. Selectează limbajul unui topos mitologic, aducând expresii din vorbirea populară ardelenescă de pustă (*aburcat, amurte, beteag, căpută, drâglu, faită, imală* ș.a.), rime deosebite („...măinile *străpung/* în forma ta o tandră-aureolă/ de vis și carne, inflamabil *ung* – *Jurnal de Aprilie*), jocuri de cuvinte ce marchează tendința ludică a lui Doinaș („lingoare care, la început și la sfârșit/ l-a început și l-a sfârșit” – *Madrigal*). Jocul de cuvinte, rimele cu tâlc se regăsesc din plin și în cele trei povești pentru copii adaptate: *Cismarul cel iscusit, Negustorul păcălit și Fetița cât un fus*, apărute sub titlul *Povești cum altele nu-s*, care văd lumina tiparului în anul 1974, urmate peste doi ani, în 1976, la aceeași editură (Ion Creangă) de *Povestea celor zece frați*(n.n.).

„Experiența unui exercițiu”

Tehnica poetică a lui Doinaș își găsește o formă specifică, deoarece poemele sale rescrise sau completate, de multe ori, cumulează mai multe vârste poetice. Apoi, debutând în volum atât de târziu, evoluția sa fiind atipică, poetul este nevoit să-și organizeze creația din toate circumstanțele istoriei. Lirica lui alternează între clasic și romantic, iar critica vremii (Ov.S.Crohmalniceanu, Lucian Raicu, Aurel Martin, Gheorghe Grigurcu, Vladimir Streinu) își focalizează atenția pe opera sa, unii descoperă asemănări cu Pillat sau Philippide (Aurel Martin) sau un scris în tradiția lui Arghezi-Blaga-Barbu (Gheorghe Grigurcu). Poetul, un spirit rar, „împovărat de lectură”, „un lyric de inspirație intelectuală” (E. Simion) este lipsit de orgoliul biografiei, în discursul public, ceea ce îngreunează realizarea cronologiei, în lipsa unei monografii, el afirmând adesea că ceea ce interesează cu adevărat este viața spirituală.

În *Introducere*, Eugen Simion prezintă clar etapele, formele și elementele de continuitate, observând că „Orice compartimentare a poeziei este, se știe, imperfectă și deci, discutabilă, dar este util s-o facem, în critică, dacă ea poate sugera (...) o cronologie a spiritului creator sau o modificare a formelor în poezie.” În urma analizei operei lui Doinaș, există o dublă constatare: că e greu de realizat o împărțire, deoarece el adună poeme din mai multe etape ale vieții și le închide într-un volum, cum se întâmplă în *Cartea Marelor*. În același timp, însă, cumva compensatoriu, faptul că poetul este „egal cu sine”, în toate etapele, prin trăsătura distinctivă a scrisului său referitoare la distincție, frumusețe și corectitudine. În poeme simbolurile își transformă sugestia în concepte, poetul realizând mereu un exercițiu al creației, înaintea experienței sau, cum remarcă E. Simion, „poezia lui iese din *experiența unui exercițiu*”. Se creionează, astfel, câteva aspecte definitorii pentru opera lui Ștefan Aug. Doinaș. Intelectualizarea emoției lirice nu este o pierdere, ci un câștig, deoarece o formă veche în poezie, la Doinaș se reînnoiește prin spiritualizarea intelectuală. O altă caracteristică pe care E. Simion o formulează într-o exprimare plastică este că „seducția lirică trece prin gândire și sentimentul vine din creier...”, cu alte cuvinte există o inteligență a inimii la nivelul creierului. Spiritul trăiește într-o permanentă *coeur célébration*, iar „cunoașterea poetică nu cunoaște limite”, calitate incontestabilă a lui Ștefan Aug. Doinaș.

Ceea ce ne bucură, în egală măsură, pe arădeni și pe toți admiratorii operei lui Ștefan Aug. Doinaș, este că apariția volumelor a fost posibilă prin implicarea comunității locale, prin Centrul Municipal de Cultură Arad, Primăria Municipiului Arad și Universitatea de Vest „Vasile Goldiș”. Academia Română a avut susținere din partea universității și a aceleiași comunități și în publicarea *Operei complete* a lui Ioan Slavici. În sprijinul acestei realizări deosebite și factor mobilizator al proiectului de editare a fost Festivalul „Zile și Seri de Literatură Doinaș”, aflat acum la a III-a ediție, în Arad.

